

CONCEPTNOTA MASTERPLAN ALDEN BIESEN

HOOFDSTUK I : ANALYSE VAN DE SITE

A. HET TEAM

Het team bestaat uit : AzO-architecten, Hasselt
Bureau d'étude Greisch, Luik
Dhr. Paul Deroose, landschapsarchitect, Brugge

Bij aanvang van het schetsontwerp was het voor ons noodzakelijk om het team te verruimen met een landschapsarchitect, in de persoon van Dhr. Paul Deroose.

De keuze van de samenwerking met Dhr. Paul Deroose berust op eerdere samenwerkingsverbanden en op zijn ruime kennis en ervaring met dergelijke domeinen. (Een c.v. van Paul Deroose is als bijlage toegevoegd.)

B. VOORKENNIS VAN DE SITE

Deze eerste aanzet van het masterplan gebeurt deels op basis van historische kennis en deels op basis van intuïtief inzicht. Waarom zijn de dingen zoals ze zijn (Louis Coolen)?
Hoe wordt de site ervaren?

We beschikken over de ons overhandigde documenten en enkele uitgaven (miscellanea) van het historisch studiecentrum. Daarnaast baseerden wij ons op de uiteenzettingen bij de voorstelling van het project van o.a. Guido Dedy (Prov.), Dhr. Vande Bosche (M&L) en Lies Kerkhofs (Dir.). Tenslotte werden interviews afgenomen van verschillende personen die ons door hun persoonlijke kijk op Alden Biesen een beter inzicht in de problematiek gaven.

Interviews werden o.a. afgenomen met :

Dhr. Jozef Mertens	historisch studiecentrum Alden Biesen
Dhr. Wim Van Lishout	beheerder van het domein Herckenrode
Dhr. Raf Vanlaer	historicus Provincie Limburg
Dhr. Roland Vanmuysen	stadsarchitect Stad Bilzen
Dhr. Peter Vanlommel	Regionaal Landschap Haspengouw
Dhr. Peter Bongaerts	stedenbouwkundige, opmaak structuurplan Limburg
Dhr. Jos Geyselincx	M&L Limburg
Dhr. J. Houben	deskundige i.v.m. boomgaarden

C. RUIMTELIJKE PERCEPTIE VAN DE SITE

• *het formele*

Wat ons altijd is opgevallen in Alden Biesen, is het gespeelde belang van het domein. De wil van de kasteelheer om zich als landheer te profileren is duidelijk merkbaar in het bouwwerk.

Het barokke theater van poorten, symmetrische gebouwen, vista's die het landschap naar zich toehalen. Grote gebaren die functioneel van ondergeschikt belang zijn. Hieronder enkele voorbeelden om het formele karakter van de site te illustreren.

De zevensprong is geen groot functioneel gebaar maar niet meer dan een sprong van wegeltjes die uitlopen in het landschap of in de dorpskernen vertakken.

De as (O-W) van waterslot en voorburcht ligt niet in het verlengde van de werkelijke toegang, maar is louter formeel.

In feite is de site, ondanks de verschijningsvorm, geen versterkte middeleeuwse burcht. Het is geen vesting op een heuveltop maar een kasteel in een landschapskom.

Tenslotte bleven de gebouwen niet altijd in hun oorspronkelijke bestemming. Historische literatuur maakt ons duidelijk dat het hospitaal, apostelenhuis,... niet gebruikt werden voor hun oorspronkelijk bedoelde functie, maar dienst deden als landbouwgebouwen, onderkomen voor het grote gevolg van de commandeur,

• *het geïsoleerde*

Het "landgoed" is op een fysiek wijze geïsoleerd omdat het zich in het open veld bevindt : de dichtsbijzijnde stad was Maastricht op 10 km. De site was vooral gericht op de uitzonderlijke omliggende natuur. Ze draagt het idee uit van een buitenverblijf van een machtig en rijk man.

Er is ook sprake van psychische isolatie, omdat de bezitter afstand wil creëren tot zijn omgeving. Hij onderlijnt zijn macht en aanzien met veel uiterlijk vertoon. De vele poorten met hun bijzondere iconografie zijn hiervan een mooie illustratie. Deze grens-afsluitingen vindt men overal in het domein van Alden Biesen. De iconografie van het apostelhuus is deels verdwenen. Er is een mogelijkheid tot restauratie.

Dit geïsoleerde landgoed was, al lijkt het paradoxaal, toch een poort op de toenmalige westerse culturele wereld. Een enkeling, zoals de landcommandeur, kon vaak alleen per post, aan vaklui uit heel Europa opdrachten geven. Deze opdrachten om het domein te verfraaien werden dan onder beheer van de rentmeesters in Alden Biesen uitgevoerd. De tekst over de aanleg van de Engelse tuin in de miscellanea 2 van J. Mertens is hieromtrent interessant.

Het was als het ware een trechter van cultuur in de ene richting, een perspectief op de wereld in de andere richting.

- **een uitzonderlijk landschap**

Een oerlandschap is de onderlegger voor de hele site.

De onderbouw, de basis waarop doorheen de geschiedenis laag per laag werd ontwikkeld is van een bijzondere kwaliteit. De modellering van het landschap (zie hoogtelijnen op maquette), de geologische aspecten, het brongebied,... geven het landschap bijna metafysische kwaliteiten. (zie foto-collage..)

Maar ook het gezocht contrast tussen gesloten en open delen in het landschap, de verrassende perspectieven, de unieke benadering van de site – aspecten die later door mensenhanden en 'mensendenken' zijn toegevoegd – bezorgen de site die uitzonderlijke kwaliteit waardoor ze zich onderscheidt van menig ander kasteellandschap.

D. WAT IS (DUURZAAM) PATRIMONIUMBELEID ?

De houding van de architect tijdens een restauratie is steeds gericht op een zekere "gelijktijdigheid" van inzichten. Als men ergens ingrijpt is dat steeds gekoppeld aan de reflex om het authentieke te vrijwaren en tezelfdertijd een meerwaarde te geven aan het monument. De ingetogenheid ten opzichte van het erfgoed is steeds merkbaar. De architect is "voorbeeldig te gast".

*"(...) Alle ingrepen hoe minimaal ook getuigen van een zelfde houding voor het bouwkundig erfgoed en eenzelfde visie op een duurzaam, hedendaags gebruik van de historische substantie (...). Duurzaamheid = cultureel duurzaam = de historische evolutie en de zichtbare gelaagdheid die dit oplevert (...)
Elk evenement heeft aanpassingsvoorwaarden tot gevolg en is, ofwel tijdelijk; (...) ofwel langlopend met blijvende aanpassingen waarvan iedere aanpassing een meerwaarde moet zijn voor het monument (...)."
(zie uiteenzetting Vl. Bouwmeester)*

Het eerste uitgangspunt is steeds respect voor het bestaande, bescherming van wat nog aan authentieke elementen aanwezig is.

Uitgangspunt twee : herstellingen van oneigenlijke transformaties zijn soms noodzakelijk om het authentieke materiaal terug herkenbaar te maken. Dan pas herken je waarom de dingen goed zijn vanuit zichzelf (bienséance).

De site moet interesse opwekken vanuit zijn eigen specifieke kwaliteiten. Interesse die er niet enkel is door wat op de site georganiseerd wordt. Dit is vergelijkbaar met het interesseveld van iemand die een studiereis naar Italië onderneemt. Als deze persoon vele barokke kerken gaat bezoeken, is dat niet omdat hij een "pilaarbijter" is.

Om dit uitgangspunt opnieuw voelbaar te maken zullen op een aantal plekken in Alden Biesen herstellingen moeten worden uitgevoerd. Herstellingen te wijten aan oneigenlijke transformaties.

Uitgangspunt drie : het toevoegen van een nieuwe hedendaagse cultuurlaag, in functie van een heden-daags gebruik.

Dit betekent in de eerste plaats dat alle elementen die getransformeerd of aan de site toegevoegd worden, in evenwicht en "evenwaarde" komen met het bestaande. Wanneer de toegevoegde elementen van blijvende aard zijn, is dit onder de voorwaarde van "duurzaamheid". Wij illustreren deze houding verder met "echo's" van projecten die uitgaan van dezelfde houding.

E. BESTEMMING

- **Vroegere bestemming**

Bovenop de eerste laag, nl. het oerlandschap, bevindt zich een tweede 'religieuze' laag. Alden Biesen fungeerde als bedevaartsite. Uit deze periode vindt men op het terrein niets meer terug, op enkele wegen en de funderingen van de eerste kapel na.

Rondom dit religieuze gebeuren ontwikkelde zich in vochtig Haspengouw een agrarische site, de derde laag.

De Duitse of Teutoonse orde die in 1220 eigenaar wordt van het gebied, geeft de site ook een vierde, burgerlijk aspect.

Het werd een receptieruimte en ontvangstruimte voor een persoon met gezag, de landcommandeur van de balije Biesen. Hij kwam slechts enkele weken per jaar op "den buiten", daarbuiten verbleef hij in de stad,... Bonn, Maastricht, Würzburg, Den Haag.

Op de terugweg ging hij langs Spa om te kuren, vrienden te zien en aan politiek te doen.

- **De huidige en/of gewenste bestemming**

In de opdrachtformulering lezen wij :

De site wordt nu, in de vijfde laag, gedefinieerd als "een internationaal cultuurcentrum en congrescentrum (...) open voor het brede publiek".

Verder wordt gezegd "(...) een kunstopdracht met het accent op een hedendaagse internationale expressie (...) is evident".

Deze stellingen bevatten enkele vragen en eventuele tegenstellingen :

- is de site open te stellen voor het brede publiek ?

- is de activiteitenkalender internationaal ?

- is het wel een cultuurcentrum of congrescentrum?

Beperkt het programma zich tot een kunstopdracht ?

Het is dus de vraag of wensen en werkelijkheid hier niet té ver uit elkaar liggen, of de site wel toelaat dit alles te verzoenen én of de draagkracht van de site niet overstegen wordt.

Opvallend in de vraagstelling is dat de opdracht telkens verschillend wordt voorgesteld, afhankelijk vanuit welke hoek zij wordt geformuleerd (bestuur, AOGGI, M&L, Bos en Groen, bouwmeester...).

- **Onze benadering**

Vooreerst is de opdracht conserveren en herstellen, bewaren voor het nageslacht en wordt het gebruik aangepast aan de historische site zoals ze zich aan ons voordoet. De invulling dient dus gepast te zijn.

Voor een aantal specifieke hedendaagse invullingen is de vraag welke hedendaagse functionele laag moet toegevoegd worden aan de historisch gelaagde site, onze taak is de aard hiervan te bepalen. Dit is de taak van de architect. In dit concept van een masterplan zal dit exemplarisch gebeuren.

Toevoegingen zijn enkel van die aard dat zij ofwel, strikt functioneel noodzakelijk zij, ofwel in het verlengde van de tradities een nieuwe toekomstperspectief bieden voor Alden Biesen, door deze tradities op hedendaags niveau verder te zetten.

Door de aard en het karakter van de site juist te omschrijven, trachten wij de gepaste invullingen te onderscheiden van de minder gepaste invullingen.

De houding waarmee naar een hedendaagse invulling wordt gezocht, komt vanuit een fenomenologisch standpunt. Het resultaat is een uitgesproken organische eenheid. Zowel uit het detail als uit de grote gebaren zal dan dezelfde benaderingswijze blijken. Zodoende wordt de homogeniteit van de site bewaard.

Via doorgedreven studie zal ook moeten uitgemaakt worden waar er sprake is van oneigenlijk gebruik in het verleden, en waar wij eerder wel “terug” durven te denken aan de vier hierboven vermelde lagen.

- **Het brede publiek**

Er wordt al vlug de vraag gesteld naar overlast op het domein. Het publiek (150.000 pers /jaar...) lijkt de draagkracht van het domein te overschrijden.

Dit is in feiten een “valse” conclusie. De juiste vraag is: is de activiteitenkalender gepast, worden de gebouwen en de tuinen op een gepaste wijze gebruikt. Deze vraag staat volkomen los van de discussie over het aantal bezoekers. Het is gelukkig al lang geen exclusieve site meer voor een beperkt publiek.

Dit neemt niet weg dat specifieke kwetsbare delen van het domein “gecontroleerd” toegankelijk moeten gemaakt worden. Een te grote publiekstoeloop zou blijvende beschadiging met zich meebrengen. Anders wordt dit een onmogelijke en onbetaalbare opdracht. Maatschappelijk onverantwoord.

- **Regionale uitstraling**

Op de site wordt plaats gemaakt voor recreatieve evenementen “gezelligheidsevenementen” : de folkloredagen, het Schots weekend, de landbouwdagen,

Alhoewel het deze activiteiten ontbreekt aan internationale uitstraling, toch zijn deze evenementen een pijler van de programmatie van Alden Biesen. Hierbij speelt een specifiek “openluchtkarakter”, met nadruk op de landschappelijke aspecten van de site, een belangrijke rol.

Wij begrijpen dat deze organisaties een belangrijk economisch aspect zijn in Alden Biesen.

- **Onthaal**

Zowel de internationale als de regionale evenementen vragen een onthaalvriendelijke aanpak van de site. Dit in alle opzichten : helderheid van circulatie, bekomen van informatie en toegankelijkheid voor mensen met een handicap.

- **Internationale uitstraling**

- a. *Congresgebeuren*

Congressen zijn per definitie nationaal of internationaal. Congresactiviteiten vragen zalen of auditoria. De capaciteitsbeperking tot 250 à 300 personen impliceert een begrenzing van de ambitie, tot een niveau dat correspondeert met de mogelijkheden van de site.

De site heeft niet de nodige draagkracht voor grote congressen. Zalen, zoals het Cultureel Centrum van Hasselt of de Grenslandhallen in Hasselt (700 tot 1200 personen), lenen zich wel voor deze grote bijeenkomsten. In de periferie van deze locaties vindt men een stedelijke infrastructuur met hotels, restaurants,...

Toch zijn ondanks de kleine capaciteit congressen niet onmogelijk in Alden Biesen. De “cultuur-opdracht”, zoals vooropgesteld in de missienota van Alden Biesen, impliceert immers een opening van de site voor specifieke organisaties, zoals de gekende Masterklassen, Europese congressen enz. die door hun aard een gepast onderkomen vinden in Alden Biesen.

- b. *Internationaal cultuurcentrum*

Tot op heden blijft het de vraag of Alden Biesen zich wel degelijk als “internationaal cultuurcentrum” profileert, in de volledige betekenis van het begrip.

In de eerste plaats is er het gebrek aan profilering en betekenis in het milieu van de cultuurcentra en historische studiecentra.

Ter illustratie : het studiecentrum van Alden Biesen publiceert een werk over een landcommandateur, landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden. Dit bracht de organisatie van een tentoonstelling rond hetzelfde thema met zich mee. Dit moest gerealiseerd worden met een té klein budget en een personeelsbezetting van één persoon voltijds en één deeltijdse secretaresse. Ter vergelijking: de tentoonstelling over Albrecht en Isabella beschikte over 40 personeelsleden en een quasi onbeperkt budget. Er zijn klaarblijkelijk voor grote wisselende tentoonstellingen in Alden Biesen geen middelen. Daarnaast is de invulling met artistieke evenementen niet continu. Toch schuilt hierin een uitgangspunt voor het activiteitenprogramma van de site. Op muzikaal vlak is er reeds een zekere traditie. Tuinconcerten, openluchtopera's, kamerconcerten en pianorecitals in het waterslot, orgelconcerten in de kerk, activiteiten van het Festival van Vlaanderen, Masterklassen enz.... zijn een greep uit het huidige aanbod.

Het kan nog geïntensifieerd worden. Indien men een permanente invulling wenst van een hoog niveau kan er gewerkt worden aan de connecties tussen Alden Biesen en de verschillende netwerken en samenwerkingsverbanden op cultureel niveau.

Hierbij is er ook een mogelijkheid tot connectie met netwerken die zeer specifiek op Alden Biesen van toepassing zijn : landschappen, kasteelparken, de Duitse orde,...

Het is dan noodzakelijk dat de site in het oog springt in de cultuurmarkt. Organisatoren van culturele evenementen moeten immers aangetrokken worden door de algemene uitstraling van de site. Zij moeten enthousiast raken zodat zij hun onderkomen in Alden Biesen zoeken.

Hierbij is het ten stelligste de vraag of de cultuuropdracht van Alden Biesen wel in hoofdzaak van receptieve aard is.

Wellicht ligt deze opdracht meer uitgesproken in het wezen van Alden Biesen zelf. Dit is naar onze mening een evidentier uitgangspunt. Het plaatst zich dan in de traditie van de landcommandeurs en hun opdrachtenbeleid.

Net als de landcommandeur destijds kan de Vlaamse Gemeenschap vanuit heel Europa vaklui aanschrijven om hun artistieke inzichten te toetsen aan het opdrachtenbeleid in Alden Biesen voor restauraties, herstellingen, transformaties, integratie van beeldende kunst, landschapsarchitectuur .. enz. Dan vervult Alden Biesen expliciet haar rol als internationaal cultuurcentrum.

Het is evident dat in het architecturaal masterplan hierop het accent wordt gelegd.

F. THEMA'S VOOR ALDEN BIESEN

De thema's voor Alden Biesen zijn dus :

Van zuiver receptieve aard :

- Recreatieveactiviteiten met een openluchtkarakter,
- de verderzettingen van de traditie van muzikale evenementen,
- beperkte congresactiviteiten.

HOOFDSTUK II : HET MASTERPLAN

Vanuit het wezen van Alden Biesen :

Passieve en actieve educatie (historisch aspect),
de artistieke invulling (opdrachtenbeleid),
tentoonstellingen en evenementen die passen in de netwerken van Alden Biesen,
en ten slotte het meest uitgesproken thema in Alden Biesen : de beleving van het landschap : het
“Cultuurlandschap als drager van natuur”.

De bijzondere landschapskom, de contradictie tussen gesloten en open landschapsdelen, de aanwezigheid van water (vijver, slotgracht, biezenveld, bron), de sterk gelaagde historische site, de “Hortus cultura”-tuin, Engels park, Hertenberg, het samenspel van deze aspecten maakt het landschap tot een meta-fysisch geheel.

Men wil terugkeren naar het “verwonderbare” van het landschap. Het landschappelijke element is als het ware een “cultuurdrager”. (een tip : om het landschap beter te leren zien zou men de mogelijkheid tot het organiseren van een fototentoonstelling rond het landschap kunnen onderzoeken : het landschap in verschillende weersomstandigheden en jaargetijden. Ook reconstructiefoto’s van het landschap of foto’s met het accent op de menselijke ingrepen in het landschap, de relatie met architecturale artefacten of het landschap op schaal kunnen hierin een plaats krijgen.)

Het domein is door de eeuwen heen een “refugium” voor ideeën geweest en zal in de toekomst in dezelfde lijn ideeën blijven herbergen.

Alden Biesen blijft, gesterkt door zijn historische geladenheid, een cultuurtrechter.

A. HET VERHAAL VAN DE LAGEN IN HET LANDSCHAP

Zoals eerder geanalyseerd presenteert het landschap van Alden Biesen zich aan ons als een geladen “getuigenlandschap”. Het landschap is opgebouwd uit meerdere lagen, elk met de tekens van hun tijd. Deze lagen zijn hier als volgt te herkennen :

- 1ste laag : het oorspronkelijke landschap, het bronnengebied
- 2de laag : het religieuze landschap, de bedevaartsite
- 3de laag : het agrarisch landschap
- 4de laag : het burgerlijk landschap, het residentieel verblijf van de Duitse orde
- 5de laag : het internationaal cultuurcentrum

In deze vijfde laag wordt een benadering nagestreeft die de orde, de hiërarchie en het karakter van Alden Biesen respecteert. De “bienséance” en “convenance” worden ten volle ontplooid.

B. DE LEIDMOTIEVEN

Het masterplan houdt de wacht op Alden Biesen. Om een houvast te hebben in de toekomst hebben wij richtlijnen nodig. Dit zou kunnen onder de vorm van vaste regels. Regels zijn voor wijzen echter steeds voor interpretatie vatbaar ... Het is dus beter een houvast te hebben in de vorm van leidmotieven.

Deze leidmotieven, of elementen die eenheid in het project verzekeren zijn o.a. begrippen als “evenwicht – compatibiliteit/gepastheid – het landschap als refugium – netwerken – internationale cultuurtrechter –experiment- beslotenheid versus perspectief -(hedendaagse) traditie – restauratie van scénario’s – respect voor gediende en dienende ruimte”...enz.

In de opmaak van het masterplan kan dit verder worden uitgewerkt.

DEEL I : DE BIENSEANCE

Het 17de eeuwse begrip “bienséance” is bepalend voor de kwaliteit van het leven op de site. Uit de bienséance blijkt dat de dingen goed zijn vanuit zichzelf. Ze staan in harmonie met elkaar en met hun omgeving.

Vier niveau’s

Wij kunnen vier verschillende niveaus onderscheiden waarvoor hier telkens een specifieke benadering wordt weergegeven.

het eerste niveau : het landschap, de ruime omgeving.

het tweede niveau : de tuinen en de koeren.

het derde niveau : de gebouwen, de architectuur.

het vierde niveau : het interieur.

Wij onderzoeken voor elk niveau, in eerste instantie, hoe de bescherming van het domein verder verzekerd kan worden. In tweede instantie proberen we op de gepaste manier terug te kijken. We vragen ons af waar oneigenlijke transformaties moeten verwijderd worden en waar we moeten teruggaan naar de oorspronkelijke toestand. In derde instantie analyseren we welke functionele laag er ontbreekt om de tradities in hedendaagse lijn verder te zetten in Alden Biesen.

Niveau 1: Het landschap

1. Eerste doelstelling : beschermen

Wanneer wij de kaarten van eigendomsgrenzen en de door KB beschermde zones, het gewestplan (natuurgebied en blauwe zone), de wegen en waterlopenatlas, oude kadasterkaarten en een schets van wat wij ervaren als ruimtelijke eenheid over elkaar leggen, dan herkent men de ontbrekende schakels, de anomalieën in de verschillende plannen. Om een optimale bescherming te garanderen, nemen wij verschillende initiatieven.

Om een sluitend masterplan te maken is het bijna noodzakelijk dat de Vlaamse gemeenschap meer grond of gebouwen aankoopt. Vooral om de ruimtelijke eenheid van de site te vrijwaren. In het bijzonder de rentmeesterswoning, het winterbergbos, een beperkte zone in de directe omgeving van de zevensprong, het kamp en delen van het gebied aan de overzijde van de kasteelstraat.

Daarenboven zou het wenselijk zijn dat de wegen binnen het gebied ook in de handen van het Vlaams Gewest zijn.

Het gewestplan dient voldoende buffer rond het gebied te voorzien. Naar ons gevoel moeten enerzijds enkele zones, die nu ingekleurd zijn als agrarisch gebied, gewijzigd worden in agrarisch gebied met landschappelijk waardevol karakter. Anderzijds staan er nu zonevreemde woningen waar er in de geschiedenis altijd woningen hebben gestaan. (Hierbij moet aandacht gegeven worden aan het feit of de randen van het gebied juridisch hard genoeg gebetonneerd zijn als bufferzone. Wellicht zijn er nog gronden die van erfdiensbaarheden, pachten e.d. moeten ontheven worden.) De door M&L beschermde zone is beperkt. Het is de vraag of het landschap niet verder moet geklasseerd worden. De lanen die naar de zevensprong leiden en de rentmeesterrij met omgeving komen hiervoor in aanmerking.

2. Tweede doelstelling : herstellen

Enkele foute beslissingen i.v.m. verhardingen moeten herzien. o.a. de asfaltering van de weg door “het kamp” en de te ruim verharde zone achter de tiende schuur.

Er zijn een aantal elementen van de historische site verdwenen. Men kan deze elementen reconstrueren. Enkele voorbeelden : de zevensprong (één weg ontbreekt), de zessprong (nu onherkenbaar), het afgesloten deel van Engels park. Over deze thema's moet het gesprek over noodzaak van reconstructie geopend worden, om dan een weloverwogen beslissing te kunnen nemen. Daarenboven zijn er vreemde lichamen in de site zoals de woonblok langs de Kasteelstraat en het voetbalterrein in het biezenveld. Het gemeentelijk structuurplan zou hierover een uitspraak moeten doen in functie van een tijdsbegrenzing.

Tenslotte stemt de aard en het karakter van de Kasteelstraat niet overeen met wat wordt verwacht op die plek. De beleving van de site zal verbeteren als de weg in de site ingepast wordt. Daarbij komt de vraag of de parkings wel goed liggen en of de moerasesiken op de Roelants du Vivierlaan er wel thuis horen. De

ruimtelijke aanleg van de weg dient ook verbeterd in functie van de opzichtelijke verkeerssignalisatie (de gevaarsborden op de kop van de R. du Vivierlaan).

3. Derde doelstelling : functionele nieuwe laag

Wij suggereren dat het gebied in het ruimtelijk structuurplan Limburg wordt opgenomen als natuurverbindingsgebied. In het ruimtelijk structuurplan Bilzen de verbindingen met het centrum voor voetgangers en fietsers verder ontwikkelen.

De wandelingen naar kleine dorpskernen in de buurt zoals bijvoorbeeld Kleine Spouwen zijn uitzonderlijk mooi. Het is een uitdaging deze dorpskernen nog sterker te doen aansluiten bij de site van Alden Biesen. Hierdoor kan Alden Biesen zich nog beter inpassen in het toeristisch netwerk Haspengouw. Men kan het domein als vertrekpunt voor het exploreren van het regionaal landschap Haspengouw beklemtonen. (Men denkt er op Provinciaal niveau aan om de vele kasteelparken in Haspengouw ruimtelijk met elkaar te verbinden. Studieopdracht sted. P. Bongaerts) Alden Biesen kan in zekere mate ondersteunend zijn voor het netwerk waarin de Demervallei fungeert als relictzone.

Op welke wijze kan het wandeltoerisme nog verder worden ondersteund door nieuwe of verloren paden heraan te leggen ? Wij denken o.a. aan de aanleg van het reeds geplande “Knuppelpad” of de restauratie van pad tussen winterberg en Engels park.

Het landgoed kan zeker opgenomen worden in een netwerk van grote historische sites en landschap-pen langs de Demer. Wij denken hieraan aan historische sites in b.v. Aarschot, Diest, Lummen, Hasselt, Bilzen...

Alden Biesen ligt op een Grand Route (GR)(Aken -kust). De hotelfunctie kan hier misschien een rol vervullen.

In het onderzoek naar deze functionele laag hoort tevens het aspect toegankelijkheid van het gebied voor de bezoeker. Hoe goed is Alden Biesen bereikbaar ? Kan je er makkelijk met openbaar vervoer geraken? De ruimtelijke aanleg tussen parking en kasteelpoort is in ieder geval niet zo dat ze de bezoekers als vanzelfsprekend gidst naar de juiste toegang.

Het onderzoek

In het onderzoek naar de kwaliteiten van het landschap kunnen volgende acties ondernomen worden :

Onderzoek naar de fysische toestand van het terrein : topografie, bodemkundig, waterhuishouding, fauna en flora....

Onderzoek naar de juridische toestand van het gebied : gewestplan, eigendomsgrenzen, klassering, erfdiensbaarheden, bouw misdrijven.....

Historisch onderzoek op het terrein en op basis van oude kaarten... enz

Niveau 2 : Het niveau van de bebouwde omgeving (entre cour et jardin). Over koeren en tuinen

1. Eerste doelstelling : beschermen

Een aantal van de cultuurtuinen die Alden Biesen bezit zijn er slecht aan toe: het Engels park, de hertenberg, het winterbos,....

Een restauratie-ingreep dringt zich op. Het Engels park is immers in erbarmelijke staat. Foto's van vlak na WO II laten zien hoe snel zulk een park verglijdt tot wild groen.

Omdat de meeste delen van het gebied bestaan uit cultuurtuinen zijn deze ook doelbewust ommuurd. De ommuringen zijn op vele plaatsen ingestort of vernield. Ook de restauratie van deze muren komen op een voorrangplaats. De beslotenheid van de tuinen bepalen immers sterk het karakter van het domein. Deze beslotenheid wordt ook gerealiseerd door middel van hagen in meidoorn. Ook deze hagen dienen her der opnieuw aangeplant of gerestaureerd. Op maquette herken je de verschillende tuinen, muren en hagen.

“Cultuurtuinen als drager van natuurwaarden.” Het ecologisch aspect van Alden Biesen is in eerste instantie ook een aspect van beschermen. Meer bepaald het beschermen van bepaalde plantensoorten, biotopen van bepaalde vogelsoorten tot en met geologische bijzonderheden, zoals het restaureren van het brongebied.

2. Tweede doelstelling : herstellen

De koeren in het voorhof zijn nu deels grasperken. Zij verhinderen het functioneel gebruik van deze ruimte. Dit is een plek waar wij duidelijk moeten terugkijken naar de functionele tussenruimte die er vroeger was. Deze zou veel efficiënter zijn als evenementenruimte dan bijvoorbeeld de erekoer in het kasteel. In het kader hiervan kan je het project overdekking binnenkoer kasteel in vraag stellen.

De toegang tot het kasteel gebeurt langs de verkeerde zijde. De benadering van het gebouw is onlogisch. Het juiste toegangscenario dient zeker hersteld.

Als men een aaneensluiting maakt van de zone Franse tuin, Engels park en waterslot wordt één ruimtelijk besloten geheel gecreëerd zoals het in de geschiedenis altijd is geweest. De toegankelijkheid van dit gebied, dat wellicht het meest kwetsbare deel van de site is, moet onder controle gehouden worden. In het kader hiervan kan men ook overwegen of de negentiende eeuwse houten brug tussen kasteel en Engels park moet gereconstrueerd worden. (stel je verhuurt het gelijkvloers van het kasteel voor een evenement en je wilt het Engels park er bij betrekken, dan is dit een logisch verhaal)

De orangerie in de winter opnieuw orangerie laten zijn, en in de zomer toegankelijk maken voor gepaste activiteiten.

Vanzelfsprekend is de aanwezigheid van veel boomgaarden in het gebied en zijn periferie. Ook langsheen de straten en dorpskernen rond Alden Biesen. De restauratie van de boomgaarden met hun oude kasteelsoorten op de Hertenberg is te overwegen.

De slotgracht is aan één zijde (de toegangzijde) verdwenen. Het opnieuw vervolmaken van de slot-gracht is wellicht niet aangewezen omdat het voor het herstellen van het karakter van de site niet fundamenteel is.

De personeelsparkeerplaats situeert zich beter aan de overzijde van de Kasteelstraat waar de overige parking is gesitueerd. De laad- en loszone dient tot een minimum beperkt en de aanleg verbeterd.

3. Derde doelstelling : functionele nieuwe laag

Om in de traditie van de “Hortus cultura” verder te werken werd er eerst een analyse gemaakt van het soort cultuurtuinen dat aanwezig is in Alden Biesen.

In het bijzonder van de Engelse tuin, de Hertenberg en de planten verbonden aan de orangerie.

Het Engels park was een tuin die in eerste instantie werd aangelegd voor het plezier en in beperkte instantie voor nut. Men wilde ab initio zelfs een theater aanleggen in de heuvel van het Engels Park.

De constructie van de infrastructuur in het Engels park was nogal kunstmatig wat het nut van de tuin nog meer in vraag stelt. (bv. : Men had van in het begin reeds moeilijkheden om water in het vijvertje te houden...). Het beperkte nut van deze Engelse tuin lag in zijn tijd o.a. in het experimenteren met planten. (zie lijst in Miscellanea II Alden Biesen) Deze planten overleefden niet allemaal. De wetenschappelijkheid waarmee het gebeurde valt in twijfel te trekken.

De Hertenberg is een sterk hellende weide met boomgaard gericht naar het zuiden. In de 19de eeuw was België de absolute wereldtop aangaande het veredelen en kweken van fruitboomsoorten. De eerste grote wetenschappelijk werken over dit onderwerp zijn Belgisch van signatuur. Er werd op grote schaal geëxperimenteerd, vooral in Haspengouw, de Voerstreek en in het grensgebied Vlaams en Waals-Brabant. Op de Hertenberg werd al in de 18de eeuw geëxperimenteerd met nieuwe soorten (de lijst van aankoop van de verschillende fruitboomsoorten in ons bekend).

Bovendien werd in een kasteelomgeving enkel gewerkt met soorten die een grote verzorging vergden en dus bijzonder arbeidsintensief waren, echte “kasteelsoorten” als het ware.

Al die tuinen hadden een besloten karakter. Dit is een traditie die in de lage landen al bestond van in de Middeleeuwen. Naast zijn functionele betekenis als afscherming van eigendom had dit in belangrijke tuinen ook een religieus-symbolische betekenis. Het was een verwijzing naar “het paradijs geïsoleerd aan de rand van de wereld*” enkel toegankelijk voor een beperkt publiek, de adel en zijn gevolg. Het besloten karakter herstellen is, zoals eerder reeds vermeld, absoluut noodzakelijk. De grenzen werden hard gemaakt door muren in metselwerk of hagen in meidoorn.

De orangerie herbergde bij de oprichting ervan citrusvruchten. Het is bekend dat op de site zelf ooit een ananashuisje is geweest (plaats onbekend).

De orangerie werd gebouwd in de beslotenheid van de Franse kasteeltuin. Het stond enkel ter beschikking van de bewoners van het kasteel. Het was niet bestemd voor de gewone man.

Net als de Engelse tuin en de Hertenberg was dit “de facto” een experiment met uitheemse planten.

Een nieuwe functionele laag kan deze traditie op een hedendaagse wijze verderzetten. Een traditie van tuinen met experimenteel karakter.

De Duitsers noemden het Engels park “Neue Garten”. Wij zouden zo’n Neue’s Garten project kunnen introduceren.

Wij kunnen in historische lijn verder experimenteren met planten, zoals bijvoorbeeld bij de hoogstambomen in de boomgaarden of op de aanliggende gronden .

Men kan een zone vrijmaken voor tuincultuurimport. Cultuurimport zoals destijds ook gebeurde door de landcommandeur, die een tuinarchitect engageerde uit Parijs, werklieden uit Brussel en Leuven, en dit alles bestuurde vanop afstand. Waarom niet enkel tuinen laten aanleggen in de traditie van experimenten met fruitteelt, ontworpen door interessante ontwerpers van over heel de wereld. Geen toontuinen in de traditionele zin, maar de traditie van de site verder zetten door het cultuurlandschap te intensiveren. Zo kan bijvoorbeeld in de zone ten Noorden, die nu door het voetbalveld en enkele woningen werd erg versneden en waarvan de ruimtelijke eenheid ontbreekt, terug bij de site betrokken worden door deze te ordenen en te schikken voor enkele bijzondere tuinen.

* (...de paradijselijke tuin, het utopia, het meest nagestreefde model van perfectie,... de interpretatie is afhankelijk van de vorm van de muur en de poorten; rond onregelmatig of rechthoekig of de oneindigheid suggererend..., de lijst van het schilderij...).

** Het element water was steeds aanwezig in dergelijke tuinen, of het was een bron of het water werd er naar toe gebracht.

*** Een omsloten tuin is te vatten in één blik door onze verbeeldingskracht. Het tegengif voor de psychische woestijn van de stad. Helder en spiritueel.

*** In Brogdale, Groot-Brittannië is een cultuurtuincplex met fruit uitgebouwd.

4. Integratie van beeldende kunst in het domein. Kunst in opdracht

Beeldende kunst in een opdrachtsfeer ten dienste van het landgoed.

Kunst kan geïntegreerd worden volgens 3 volgende modellen:

Kunst die haar oorsprong vindt in de plek. Alden Biesen als stimulatie voor creatie.

Kunst die het landschap en de tuinen van Alden Biesen artikuleert, kadert en fragmenten uitlicht.

Tijdelijke expositiemogelijkheden rond thema's voor Alden Biesen.

Parallel met deze modellen is er de mogelijkheid verschillende verblijfsniveau's uit te werken.

Blijvende kunstintegratie: Permanent

Verblijvend. "Artist in residence" waarbij de activiteit van kunst "maken" ook een meerwaarde kan betekenen.

Tijdelijke, occasionele en wisselende activiteiten afhankelijk van de opdracht.

Dit is een bruikbare matrix om kunst te integreren.

Ter illustratie twee voorbeelden aan de hand van de thema's : iconografie en tuinpaviljoenen.

De iconografie aanwezig op muren en poorten her en der in het domein is, zo blijkt, uitzonderlijk. Vooral de toegangspoorten van gebouwen, koeren en tuinen zijn rijk geïllustreerd.

Bij de herstelling van enkele poorten, of op plekken waar iconografie aanwezig was maar onherstelbaar verdwenen, kan in een opdrachtenbeleid rond beeldende kunsten gevraagd worden nieuwe iconografie te voorzien.

De paviljoenen in het Engels park waren eindpunten van vista's. Daar waar nog restanten of grote delen van deze paviljoenen aanwezig zijn wordt gerestaureerd. Reconstructies lijken ons ongepast te meer omdat er geen enkel planmateriaal of uitzonderlijk weinig fotomateriaal ter beschikking is. Op basis van historisch onderzoek zal nagegaan worden waar de paviljoenen precies waren ingeplant en hoe het spel van perspectief in de tuin was geconstrueerd. Op basis van dit studiewerk kunnen naar onze mening enkele nieuwe constructies worden voorzien. Kristallijne objecten waarin men kan verblijven zoals in Insel Hombroich.

5. Korte beschrijving aanpak restauratie Engels park (P. Deroose)

Huidige toestand

De Engelse tuin is op heden dichtgegroeid tot een bos. De reliëfverschillen zijn uitgesproken aanwezig. De merkwaardige grote beuken en de buxus aanplantingen vormen samen met de kleine gebouwen oriënteringspunten in het bos.

De oorspronkelijk gebouwde elementen zoals de Minervatempel, het paviljoen bovenop de ijskelder, de "ruïne" enz zijn verdrongen door de vegetatie.

Visie op de opdracht

Op basis van historisch onderzoek zal nagegaan worden hoe de verschillende, al dan niet gerestaureerde gebouwde elementen, visueel met elkaar in verband kunnen gebracht worden, zodat de karakteristieke eigenheid van het park kan hersteld worden. (cfr. Stourhead).

De monumentale beuken zullen evenzeer in aanmerking genomen worden.

De ommuring, die in feite atypisch is voor een Engelse landschapstuin zal als complementair artefact geïntegreerd worden. Uit de iconografie kan opgemaakt worden dat de Engelse tuin als een "scène" figureert

gezien vanuit het "Corps-de-logis" (het kasteel). Door zijn sterk oplopen reliëf vormen de diverse bomengroepen en kleine gebouwen als het ware koulissen op een toneel waartussen de wandelaar zich beweegt. De Engelse tuin is een typevoorbeeld van een Arcadisch landschap in miniatuurvorm, bemeubeld met bewust klein gehouden bouwwerken, die verwijzen naar de mythologie, legenden en sagen. De tuin is een tegenhanger van de strakke geometrische baroktuin ten noorden van het kasteel.

Een ingrijpende sanering van de vegetatie is vereist, welliswaar uit te voeren met de grootste omzichtigheid vanwege de aanwezige te behouden bomen, beplanting, kruidenlaag, reliëf en gebouwen. De versmelting tussen grasweide en bebost gedeelte zal hersteld worden. (doorkijk)

Prullaria worden uit het park verwijderd. Paden correct hersteld.

Het principe "cultuurlandschap als drager van natuur" zal strikt worden gerespecteerd.

Methode

Grondige opmeting en inventarisatie ism historicus

Opstellen van ruimtelijk ontwerp en uitzetten op het terrein. Hierbij zal ook rekening gehouden worden met de toestand nadat de oude beuken verdwenen zijn.

Rooien van opslag van es, esdoorn, vlier en bomen die de grote beuken en de bouwwerken verdringen. Licht en lucht brengen in het park.

Vrijhouden van de open ruimte door maaien volgens diverse intensiteit; gazon, weiland, kruid-vegetatie (stinselplanten)

Herstellen van het oorspronkelijk wandelparcours op verharde aarden wegen.

Aanplanten van bomen die voor de opvolging van de beuken moeten instaan.

Herstel van de kruidenlaag.

Herstel van prieelen en loofgangen.

Herstel van de vijver en kanalen.

Niveau 3: Het niveau van de gebouwen

In het niveau van gebouwen zijn de volgende punten van bijzonder belang:

De bebouwde omgeving is op te delen in drie herkenbare zones : eerst en vooral het waterslot met Franse tuin, Engels park en oranjerie, ten tweede het voorhof, en in laatste instantie het neerhof. (zie illustratie) Deze zones worden hier afzonderlijk behandeld. Zij onderscheiden zich van elkaar van aard en bestemming. Het masterplan waakt erover dat de bouwvolumes op zichzelf, tussen elkaar en met hun omgeving in harmonie zijn.

Om de aard van de verschillende zones te bewaren dienen alle oneigenlijke transformaties vermeden.

Gebouwen met een dienend of gediend karakter blijven dat karakter behouden.

De draagbaarheid van de verschillende zones mag in geen enkel geval overschreden worden.

De huidige functionele scenario's dienen in geest overeen te stemmen met de authentieke scenario's.

Als de site haar missie van internationaal cultuurcentrum voor het brede publiek verder wil ontwikkelen dient de infrastructuur onthaalvriendelijker te zijn. Deze functionele laag ontbreekt in de historische site en dient toegevoegd, in de vorm van een gepast scénario en een geïntegreerde bewegwijzering. Maar ook enkele aanpassingen voor mensen met een handicap zijn noodzakelijk.

1. Eerste doelstelling: beschermen

Er werd ons voorgehouden dat bij de aanvang van de restauraties werd geopteerd slechts één tijdszone te behouden. Deze houding lijkt ons niet correct. Alle significante tekens van elke tijdslaag zijn boeiend en mogen bewaard voor het nageslacht.

Verdere restauraties dienen ook zoveel mogelijk te gebeuren met de authentieke bouwtechnieken. Wij zien nu op vele plaatsen dat hiermee geen rekening gehouden werd. (bv. De betonnen vloeren ipv houten vloeren in het kasteel....)

a. Zone 1: Engels park, waterslot en siertuin met oranjerie

Het betreft hier een besloten zone, achter tuinmuren en slotgrachten gelegen. Destijds was deze plek enkel toegankelijk voor de commandeur en zijn gevolg. De zone die het meest kwetsbaar is en waarvan de toegang goed gecontroleerd dient te gebeuren. Het valt te overwegen om de houten brug tussen Engels park en gebouw te reconstrueren, samen met de ontvangstruimte in de vleugel evenwijdig met het park. In één geheel met het gereconstrueerde appartement van de commandeur, kan dit een weerspiegeling van de levensstijl ten tijde van de Duitse orde zijn. Het inbrengen van een dienstlift, waarvoor nu plannen bestaan, kan slecht uitgevoerd worden als het masterplan ontwikkeld is.

b. Zone 2: Het voorhof

Dit deel van de site is een half-open zone. Aan de korte zijde afgesloten met transparante hekken. Sterk in relatie met de bebouwde omgeving, een zone tussen dienende gebouwen. Verhard van zijde tot zijde, waar tiende schuur, paardenstallingen e.d. op uitgaven. Dit is herschape(n) in een zone van grasperken. Wij stellen voor deze grasperken te verwijderen en deze zone terug in zijn authenticiteit te herstellen door er een verharde zone van te maken. Zij kan zo ook functioneren als evenementenruimte met het kasteel als decor. Men kan evengoed voor deze zone een verplaatsbare tijdelijke overdekking ontwerpen in plaats van dat voor de erekoer te doen.

c. Zone 3: Het neerhof en de kerk

Bij de projectdefinitie hoorde ook de uitbreiding van de overnachtingscapaciteit. Nu zijn er 35 kamers ter beschikking. Het leek ons gepast dit niet te zeer op te drijven omdat je anders met een hotelinfrastructuur geconfronteerd wordt die de draagkracht van dit gebouw overstijgt. Wellicht vindt een grote hotelcapaciteit in een stadcentrum een beter onderkomen. Het nachtleven op de site moet rustig zijn. De enige bijkomende ruimte eventueel geschikt voor het creëren van kamers is de verdieping van het vroeger hospitaal.

2. Tweede doelstelling: herstellen

De scenografie die destijds werd ontwikkeld voor de bebouwde site is niet meer gerespecteerd. Wij willen deze scenografie herstellen.

Een aantal gebouwen zijn oneigenlijk verbouwd en niet gerestaureerd. Hier moet men “terug naar af” durven denken.

a. Zone 1: Engels park, waterslot en siertuin met oranjerie

De eerste herstelling van scenografie is het afsluiten van de toegang langs de Kasteelstraat van het waterslot. Desgevallend de recente poorten verwijderen. Park, tuin en kasteel moeten opnieuw een functionele eenheid worden (desgevallend met de reconstructie van de verbindingsbrug... en een doorgang tussen Franse tuin en Engelse park...)

Als de zone I dan zijn besloten karakter heeft herverkregen kan je allerlei scenografieën bedenken voor deze zone.

De vaste tentoonstelling dient vervangen door een veel bescheidener concept. Het nieuwe concept moet minder aanwezig zijn in de ruimte. Het hoeft misschien niet meer te zijn dan een projectie opstelling. In ieder geval dienen de aangeklede ruimtes op gelijkvloers en verdieping ontdaan te worden van alle oneigenlijke toevoegingen. Terug naar een “witte ruimte” met technische kwaliteiten voor wisselende tentoonstellingen, of vergaderaccommodatie.

De zolderruimte wordt best niet voorzien van nieuwe daklichten. Men zoekt beter naar een bestemming die gepast is voor een dergelijke ruimte.

In de planning lijkt ons deze restauratie voorrang te hebben.

b. Zone 2: Het voorhof

Buiten de herstelling van de scenografie van deze plek, door de verharde ruimte weer heraan te leggen, moeten enkele oneigenlijke ingrepen in de gebouwen ongedaan gemaakt worden:

de bruine spiegelende beglazing, de overdreven aankledingen van vele ruimte, maar het meest fundamenteel de slechte “verbouwing” van de rijkschool tot podiumzaal. Voor deze ruimte moeten wij helemaal naar “af” zowel wat de organisatie (toiletten en onthaal...), de constructie (geknijpte spanten...), de aankleding (vloeren, verlichting, enz...) betreft.

c. Zone 3: Het neerhof en kerk

Het neerhof is de eerste ruimte die het merendeel van de bezoekers betreedt. Dit is de zone met de laagste drempel. Een zone waar o.a. het onthaal gebeurt. Ook hier moeten enkele oneigenlijke ingrepen flink bijgestuurd worden. Met name de zware verbouwing van de feestzalen en inkompartij aan deze feestzalen. Wat men hier beleeft heeft helemaal geen relatie meer met de authentieke beleving van deze ruimte. De schuur heeft een verdieping gekregen. In de hal hangt een spanplafond.....! Het heeft meer iets van een dure “fermette”.

3. Derde doelstelling : functionele nieuwe laag

In plaats van ieder gebouw uit te lichten wordt hier ter illustratie van de verbetering van de toegankelijkheid één concept naar voor geschoven, dat meteen realiseerbaar is en ook meteen aangeeft welke de nieuwe impulsen zijn in het masterplan.

Het begrip “poort” is een methafoor voor verschillende leidmotieven die toepasbaar zijn op Alden Biesen.

Er werd enkele ontwerpen gemaakt van poorten. Deze poorten zijn tijdelijke ingrepen, die de gebouwen integraal vrijwaren van enige fysieke ingreep.

Deze poorten geven de bewegwijzering, maar ook nuttige informatie over activiteiten, wandelroutes, historische informatie, en de geplande werken voor de zone waarop ze betrekking heeft. Zij integreert huldigingsbordjes, verlichting, tijdelijke aankondigingen enz. De vele afzonderlijke objecten die nu deze informatie geven worden gebundeld in één ontwerp. Het is een nieuwe vorm van iconografie, gekoppeld aan de methafoor poort.

Er kunnen meerdere type-poorten ontwikkeld worden.

Er is een ontwerp dat zich plaatst in een bestaande poort (poort in de poort), flinterdun, ontwikkeld over de verticale doorsnede van de poort, zo minimaal mogelijk aanwezig.

Er is de poort naar de hertenberg en hen duidelijk maakt dat deze toegankelijk is. Een poort die vergelijkbaar is met de poort van Toyo Ito voor Brugge 2002, een metaalconstructie in de vorm van een portiek.

Of er is een poort die bijvoorbeeld deels dienst kan doen als verzamelruimte bij de parking De poorten zijn de "contactstrips" die mensen verzamelt en begeleidt op hun verkenning van landschap en gebouwen.

Niveau 4: De interieurs

Buiten de reconstructie van het appartement van de commandeur is er geen historisch interieur meer.

Misschien kan op de gelijkvloerse ruimte nog enkele ruimtes gereconstrueerd worden .

Het heeft alleszins een educatieve waarde.

Betreffende de nieuw in te brengen meubilering gaan wij er vanuit dat vaste meubels versmolten met bestaande wanden maximaal worden vermeden.

Het concept van meubels zou zich steeds op de achtergrond moeten plaatsen. De gerestaureerde ruimte overheerst.

De degelijkheid van de materiaalkeuze moet overeenstemmen met het karakter van een kasteelinrichting en van een gebouw dat publiek toegankelijk is. De keuze zal dus vallen op een duurzaam materiaalgebruik en sobere vormgeving. Verlichting wordt maximaal geïntegreerd in de meubels.

DEEL II DE CONVENANCE

Het 17de eeuwse begrip "convenance" bepalend voor de kwaliteit van het leven op de site wordt centraal gesteld in dit deel II. Uit de convenance blijkt de wijze waarop de gebouwen gebruikt worden, het gaat hier dus over de gepastheid van de invulling ,over fatsoen, smaak.....

Als leidmotieven kunnen wij hier hanteren: traditie (gewoonten), gebruiken (niet verbruiken of opgebruiken) ontwikkelen van gepaste scenario's.

Toch zal ieder ontwerp, herstelling of restauratie erop gericht zijn verschillende scenario's te ontwikkelen die een meervoudig gebruik stimuleren. De duurzaamheid van de gebouwde infrastructuur wordt hiermee beklemtoond.

De project definitie geeft een dubbele boodschap.

De cultuuroopdracht wordt enerzijds als een evidente kunstopdracht met internationaal karakter gezien.

Verderop in de projectdefinitie wordt het als een cultuurtoeristische opdracht voor regionale en internationale contacten geformuleerd.

De krachtlijnen van Alden Biesen liggen vervat in het landschap en in de gebouwen.

Zoals eerder uit het masterplan blijkt, is het vanzelfsprekend dat deze site zowel een regionaal als een internationaal karakter heeft en terzelfdertijd een cultuurtoeristische als een kunstopdracht. Het ene wordt door het andere niet uitgesloten.

Het regionale aspect is sterk verbonden aan het openlucht gebeuren, het wandeldomein, het passief educatief aspect van dergelijke wandelingen, de evenementen die regionaal goriënteerd zijn. Maar ook het gebruik van de "feestzalen", het gebruik van de kerk als dorpskerk....enz. hebben een uitgesproken regionaal aspect.

De restauratie van boomgaarden, tuin en park en de eventuele aanleg van nieuwe experimentele tuinen hebben een belangrijk cultuurtoeristisch aspect maar terzelfdertijd is hierin ook een kunstopdracht verborgen. Dit zijn geen toontuinen in de zin van b.v. het arboretum in Bokrijk, maar cultuurtuinen aangelegd op plannen van wetenschappers en tuinkunstenaars.

Het is dus even vanzelfsprekend dat dit domein een internationale taak heeft. Met het accent op kunst. Wij herkennen dit eveneens in het actief educatieve gebeuren in en rond het waterslot (zone I) in park, tuin, orangerie, en kasteel. Door enkel kunstopdrachten rond architectuur en beeldende kunsten bij verdere restauratiewerken. Opdrachten die kaderen in het masterplan. Door kleine gespecialiseerde congresactiviteiten en masterklassen. Door het creëren van een goede buiten- infrastructuur voor b.v. optredens rond muziek of muziektheater...

Verder worden hier besproken: Organisatie schema's, de thema's netwerken en educatie en opdrachtenbeleid (kunst en architectuur).

Er worden ook enkele suggesties ivm een beheersplan gemaakt.

1. Organisationschema

a. Zone 1: Engels park, waterslot en siertuin met orangerie

Specifiek voor deze zone is : de meer gecontroleerde toegang, het actief educatief historisch gebeuren (museale activiteiten, zuivere restauraties, reconstructies,...)

Siertuin

openstellen voor..... kamerorkesten/aperitiefconcerten. cfr. parken in Salzburg.

Geleide bezoeken.

Kasteel

Gelijkvloers :

Toegang is langs erekoer georganiseerd. Misschien nog enkel ruimtes reconstrueren in functie van verder historisch onderzoek (te verhuren receptie /vergaderingruimte)

Een onthaal / museumshop / infocentrum historisch studiecentrum Alden Biesen /..... integreren.

Verbinding met tuin en park herstellen.

Eerste verdieping :

Tentoonstellingsruimte voor wisselende tentoonstellingen

Zolder :

Tentoonstellingsruimte zonder daglicht Wij verwijzen hier naar de tentoonstellingsruimte voor maquettes in het Palais des Invalides Parijs, waar de maquettes van de Vauban vestigingen op een schitterende wijze zijn opgesteld ...

Dit concept is misschien te herhalen voor maquettes van andere sites van de Teutoonse orde .

Een maquette is de eerste vorm van realisatie na een planningsproces en is als object een waardevol instrument om het netwerk van de Duitse orde te visualiseren.

De erekoer :

Optredens maar met beperkte last voor het gerestaureerde gebouw kunnen hier plaatsvinden.

b. Zone 2: Het voorhof

Deze zone wordt opgevat als een evenementenruimte, waar de opstelling van een tijdelijke overdekking beter op zijn plaats is.

De gebouwen worden nu ingenomen door; vergaderzalen, overnachtingsgelegenheid (35 kamers) met ontbijtruimte, podiumzaal in rijschool en een vlakke zaal in tiende schuur. Deze functies kunnen behouden blijven.

c. Zone 3: het buitenhof en Kerk

Zone 3 is momenteel ingenomen door vergaderaccommodatie, een kerk, administratie, een feestzaal en een restaurant.

Er is een vraag naar meer overnachtingsaccommodatie. Wij wensen de overnachtingsmogelijkheden beperkt te houden tot max 50-tal kamers. De enige uitbreiding zien wij mogelijk in de ruimte die destijds als hospitaalruimte werd voorzien opnieuw als verblijfsruimte inrichten. Deze uitbreiding is beperkt tot enkele kamers. De sfeer van deze kamers is anders dan deze van een traditionele hotelkamer. Sober, eerder beperkt van ruimte gericht op studie.

Een hotelaccommodatie in de traditionele zin zien wij op de site niet haalbaar rekening houden met het daaraan verbonden nachtleven. Waarschijnlijk is dit beter gesitueerd in Bilzen of Maastricht (12km). Een hoteluitbater vraagt ook naar de nabijheid van een stadskern op de continuïteit van een uitbating te verzekeren.

Zoals eerder reeds vermeld is de infrastructuur niet onthaalvriendelijk genoeg.

In het kader van de noodzakelijke aanpassingswerken aan de vleugel waar nu feestzaal en restaurant zijn ondergebracht. Valt het te overwegen om onthaalinfrastructuur te voorzien. Deze infrastructuur geeft alle info over Alden Biesen maar is ook vertrekpunt voor netwerken zoals bv. wandelroute Haspengouw, kastelenlandschap Haspengouw, tuinen- en parkenroute het Demerlandschal, onthaal GR (Grand Route Aken-kust)... enz.

d. De rentmeesterij

De nieuwe bestemming van de rentmeesterij ligt eveneens op het vlak van beheer van het domein.

Als de Vlaamse Gemeenschap haar eigendom ernstig uitbreidt (verdrievoudigt) en de tuinen verder ontwikkeld is een intensief beheer van groen noodzakelijk. Wellicht kan dan niet alles meer kunnen worden aanbesteed aan derden omwille van de complexiteit, maar dient het onderhoud gedeeltelijk vanuit Alden Biesen zelf te gebeuren.

Het kan ook een plek zijn waar in de toekomst de gehele administratie kan gehuisvest worden.

De gewenste nieuwe serre kan hier ook een plek krijgen.

2. De netwerken

De netwerken, waarbinnen Alden Biesen zit, dienen verder ontwikkeld. Het bestuur speelt hier nu al erg op in.

Hierbij vindt U een niet-limitatieve opsomming van netwerken.

- op regionaal niveau

Het brongebied van de Demer koppelen met het verhaal van de Demer in de steden en landschappen in Limburg.

Er loopt bv. een initiatief om alle molens te herstellen.

In Haspengouw liggen ongeveer 150 kastelen en versterkte hoevees. Als centraal liggend een vertrekpunt voor toeristisch Zuid-Limburg.

- op nationaal niveau

De Balei Alden Biesen als cultuurlandschap terug zichtbaar maken. Het park, het bijzondere landschap, integreren in een netwerk van bijzondere tuinen en parken in België.

- op internationaal niveau

Het cultuurlandschap van de Duitse orde zichtbaar maken.

De site koppelen aan andere sites van de Duitse orde in Europa.

Uitwisselingprogramma's via dit netwerk....

3. Restauraties van scenario's en nieuwe scenario's

Op de maquette in bijlage worden enkele voorbeelden van restauraties van scenario's ontwikkeld die gepast zijn voor de site.

4. Het educatieve aspect

We onderscheiden verschillende niveau's waarop deze educatieve onderlegger kan uitgewerkt worden. De rijkdom van invalshoeken is ruim genoeg.

Historisch met betrekking tot de gebouwen en de tuinen.

Historisch met betrekking tot de natuur van de site

Hedendaags met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de cultuurtuinen

Hedendaags met betrekking tot de instandhouding van het ecologisch milieu.

Hedendaags met betrekking tot kunst in opdracht

Hedendaags met betrekking tot de site als drager van tentoonstellingen en evenementen.

BEHEERBELEID

Na het opmaken van het masterplan dient een beheersplan te worden opgemaakt.

Het beheersplan zal bestaan uit twee delen.

Het eerste deel bestaat uit een programma, een prioriteitschema, een stappenplan en een budgettering.

In een tweede deel zit een opdrachtenbeleid. Het is belangrijk voldoende bescheidenheid aan de dag te leggen en zelf niet alle opdrachten op te eisen, maar in functie van de specifieke vraag de juiste vaklui aan te duiden. Deze ontwerpers werken binnen de leidmotieven die hier in deze nota al een begin vinden en die verder uitgewerkt dienen te worden. Een rijk geïllustreerde bijlage met goede verwijzingen naar interessante gelijkaardige projecten kunnen hierin ook bijdragen. Ook op dit vlak werd hier een aanzet gegeven.

EPILOOG

Het masterplan is geen kant en klaar plan maar de aanzet tot een proces. Een matrix waar alle betrokken partijen zich in kunnen vinden. In die zin is een wedstrijd waarbij men een eindresultaat verwacht in contradictie met de opdracht.

Men zou kunnen stellen dat de ziel van een project niet kan gevat worden regels en een masterplan slechts goed is als iemand met een betere oplossing voor een deelaspect zich meteen kan inpassen in de grote layout van het plan.

Opgemaakt door arch. Luc Vanmuysen

Voor A2O-architecten

8/10/2002

ANALYSE

RESTAURATIE & HERSTEL

JURIDISCHE TOESTAND

JURIDISCHE TOESTAND

- - Woongebieden met een landelijk karakter.
- - Natuurgebieden.
- - Parkgebieden.
- - Bufferzones.
- - Gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen.
- - Agrarische gebieden.
- - Landschappelijke waardevolle gebieden.
- - Beschermden monumenten & landschappen.
- - Eigendom Vlaamse Gemeenschap.
- - Vreemde elementen.

RESTAURATIE & HERSTEL

- - Te verwerven eigendom
- - Te beschermen gebouwen en landschappen.
- - Te herstellen straat/dreef/poort
- - Wijziging Gewestplan
- - Te reconstrueren
- - Te herstellen 'poorten'

ANALYSE

- - Open gedeelten
- - Hagen
- - Muren
- - Perspectieven
- - Ontbrekende historische delen
- - Waterhuishouding

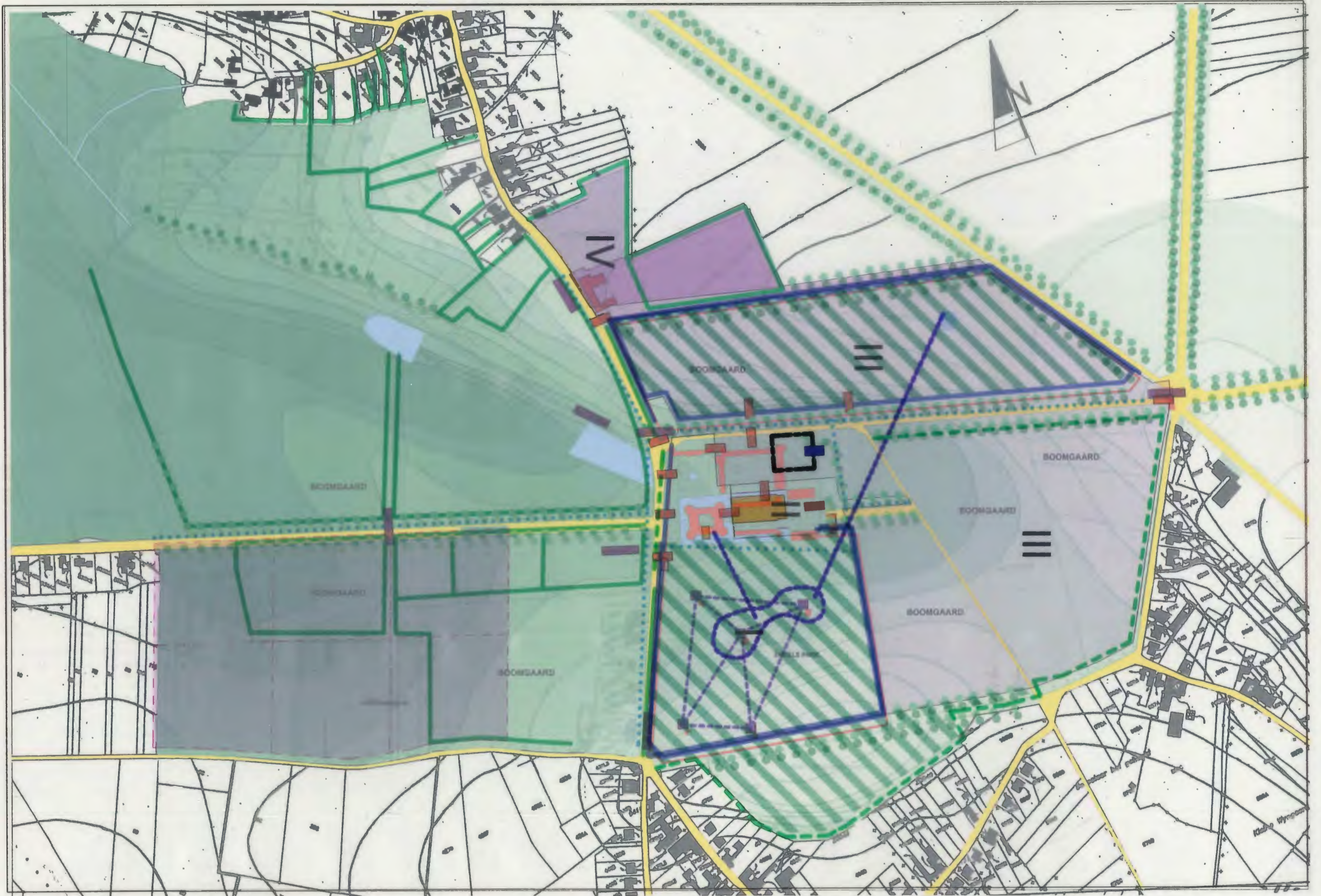
MAQUETTE 1: HET LANDSCHAP

ANALYSE

RESTAURATIE & HERSTEL

NIEUWE FUNCTIONELE LAAG

ANALYSE

 - Hagen

 - Muren

 - Bomenrij

 - Poorten

- Zones:

Hierarchie in de toegankelijkheid

I : Gesloten

II : Semi Open

III : Open

IV : Gesloten

RESTAURATIE & HERSTEL

 - Restauratie park

 - Restauratie muur

- Restauratie hagen

 - Restauratie voorhof / brug

- Te herstellen poort

 - Restauratie waterhuishouding

- Af te breken gebouw

 - Beperken verharding

NIEUWE FUNCTIONELE LAAG

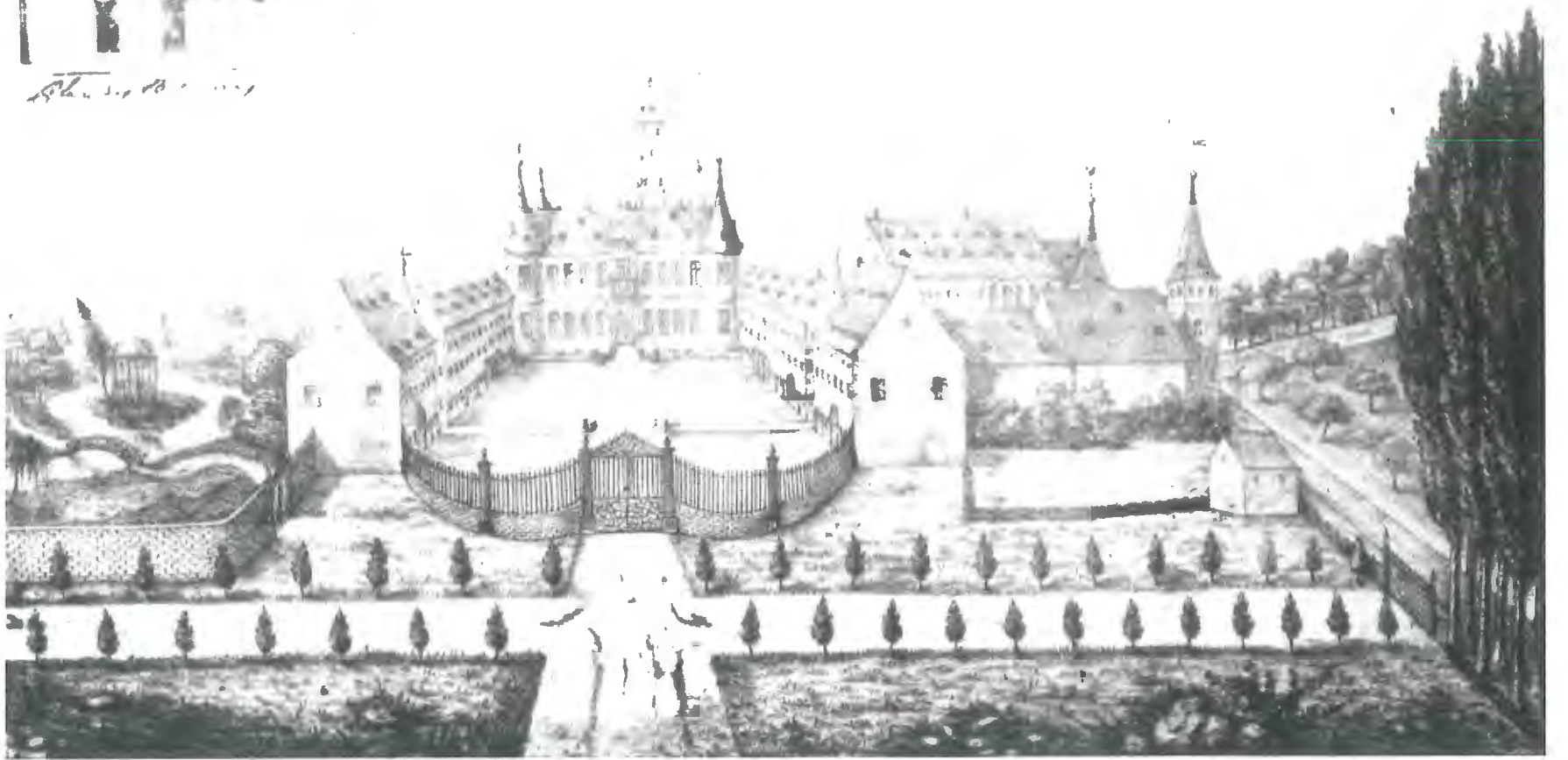
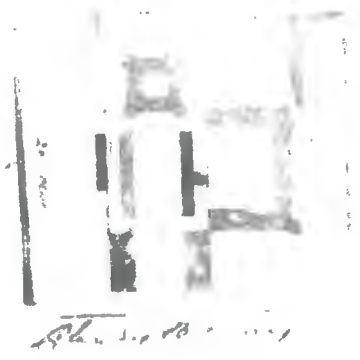
 - Poorten en Iconografie

 - Integratie beeldende kunst

 - Rentmeesterij ten dienste van
de cultuurtuinen

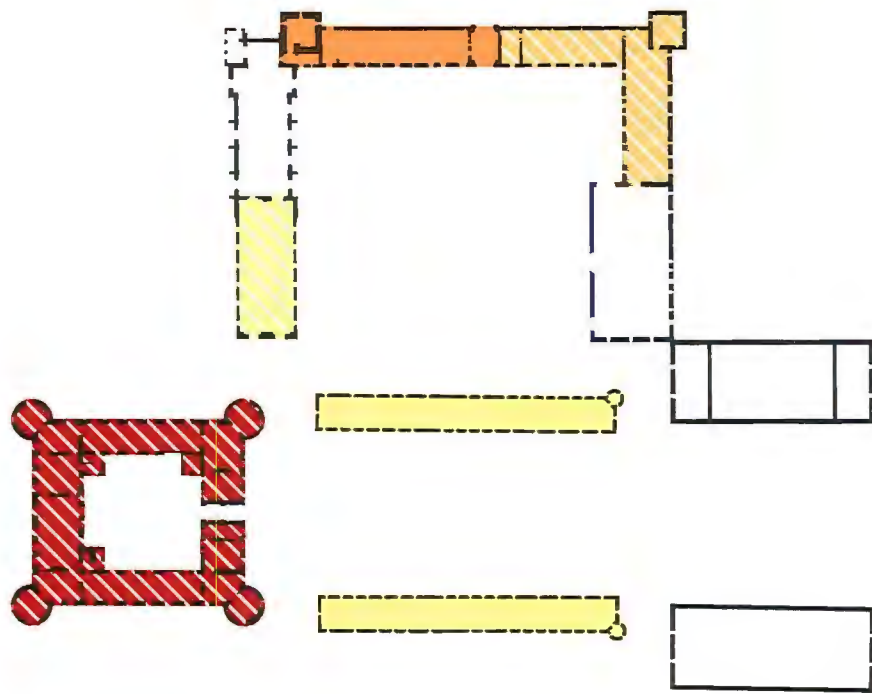
 - Eenheid van verlichting

MAQUETTE 2:
TUINEN & KOEREN

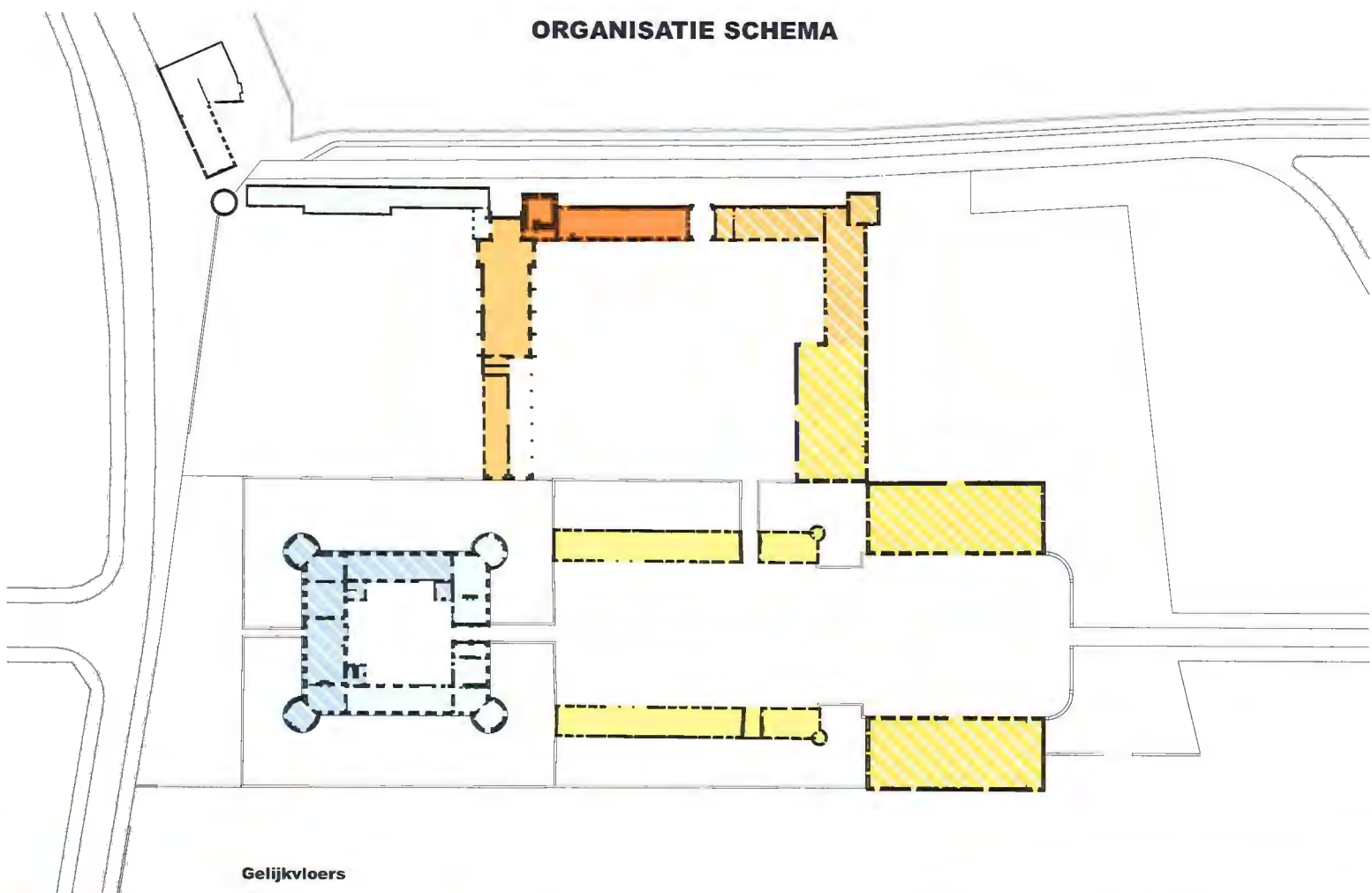

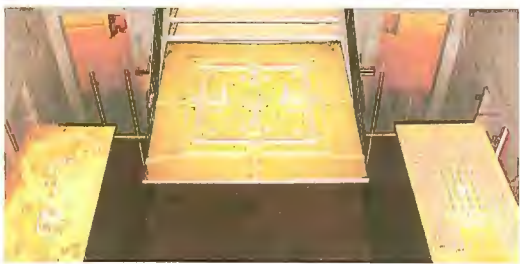

Eerste verdieping

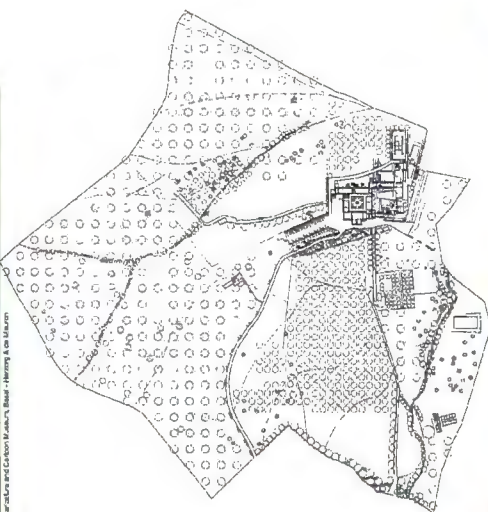
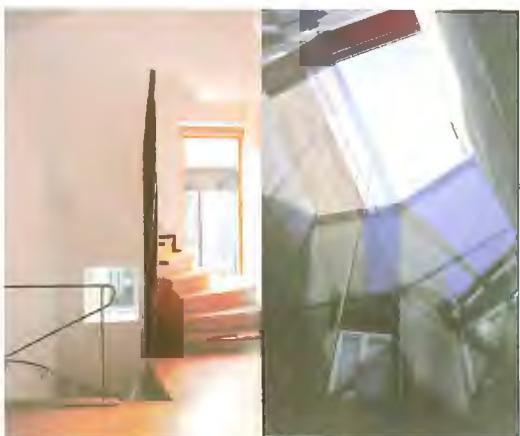
ORGANISATIE SCHEMA

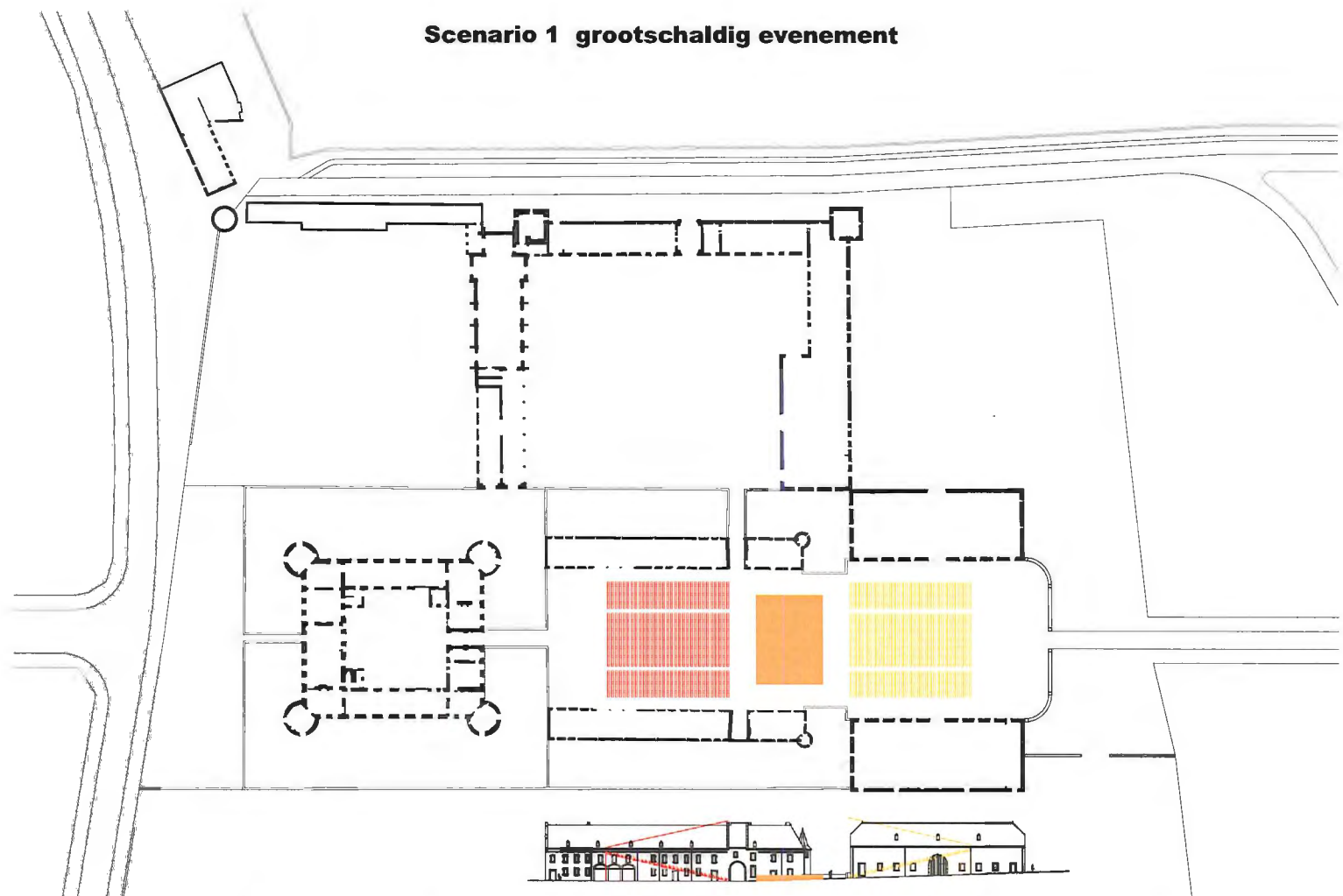
Gelijkvloers

- Publieke ruimte
- Semipublieke ruimte
- Gecontroleerd toegankelijk
- Administratie en vergader ruimten
- Publieke toegankelijke delen
- Zalen en conferentieruimten
- Verblijfsaccommodatie en klas- en vergader ruimte
- Actieve educatie
- Restauratie en reconstructie
- Water
- Binnen ruimte te verbouwen

Scenario 1 grootschalig evenement

Scenario 2 kleine activiteiten verspreid over de gause site

